POCZET CHRONOLOGICZNY

PANUJĄCYCH W ROSSYI

OD RURYKA I. DO PIOTRA IV.

(Wyiątek z dzieła pod tytułem Prawda Ruska.)

Od czasów historyą dostatecznie nieoznaczonych, zamieszkali na północy Słowianie, nieznaiąc iedynowładztwa, stósownie do swoich dawnych zwyczaiów rządzili się gminnie, składali oddzielne pod przewodnictwem Starszych Rzeczpospolite i dawali innym napadaiącym na nich, ze zdobyczy żyiącym ludom daninę, ażeby spokoynie miłéy im swobody i przemysłu swéy pracy używać mogli. Nowogrodzanie i Krywicze, dawali takową daninę Normandczykom czyli Waragom; Siewierzanie zaś Radimicze i inni, Kozarom. Około roku 861, Nowogrodzanie, połączywszy się z innymi sobie przyległymi pobratymcami, oparli się napadom Waragskim i zaprzestali im dawać daninę, lecz zaczęli między sobą wieśdź spory o pierwszeństwo władzy, i nie mogąc się pogodzić, wezwali na panowanie XX. Waragskich, iuż to dla uniknienia sporów o pierwszeństwo pomiędzy swoiemi, iuż to dla zabespieczenia się nadal od samychże Waragów, którzy pod ów czas Narody Europeyskie napadali i do danin przymuszali, czyniąc nieustanne wyprawy napadaiące nawet na siebie samych i wydzieraiące sobie zebrane zdobycze, tak iż słabsza siła iednéy wyprawy, musiała ustępować mocnieyszéy sile drugiéy wyprawy (*). Dla tych to niezawodnie zdaie się przyczyn Nowogrodzanie wraz z innymi połączonymi Słowianami, zgodzili się na wezwanie Ruryka Xięcia Waragskiego, który wraz zdwoma bracią i licznemi pierwszéy godności Waragami, tudzież, iak się domyślać należy, wraz z liczną drużyną, w 862 roku nad Słowianami północnymi objął rządy bardziéy woyskowe niżeli cywilne, a to końcem bronienia ich od obcych napadów. Od tego czasu różne północne Słowiańskie Rzeplte zaczęły zostawać pod panowaniem Xiążąt udzielnych, z rodu Waragów pochodzących, aż nakoniec w jednowładną Monarchią pod nazwiskiem Rossyi zamienione zostały, niemniéy od tegoż czasu nazwiska panuiących w Historyi nieprzerwanie, iak następuie są zachowane.

Wielkie Xięstwo Nowogrodzkie.

862. 1.) RURYK I. Xiąże Ruski wezwany na panowanie objął rządy wraz z dwóma bracią Syneusem i Truworem. Sam osiadł naprzód w Ładodze, Syneus na Białém Jeziorze *(Bieło - Ozero)*, a Truwor w Izborsku. Po

1

(*) *Rzecz te dostatecznie okazał Filip Krug w dziele pod tytułem : Zur Münzkunde Russlands.*

śmierci Syneusa i Truwora, która we dwa lata nastąpiła, Ruryk wziął pod swą władze ich dowództwa, i przeniósł się do Nowogrodu. W tymże czasie dwóch znakomitych Waragów, Oskold i Dyr, przybyłych razem z Rurykiem do kraiów Słowian północnych, otrzymawszy od niego pozwolenie czyli też samowolnie, ze swym pocztem poszli ku Grecyi szukać szczęścia w innych kraiach, opanowali miasto Kijów i tam osiadłszy wezwali do siebie z Normandyi wielu Waragów, z którymi czynili wyprawy przeciwko Grecyi i mieli z nią polityczne stosunki. Tém czasem Ruryk panuiąc lat 17 w Nowogrodzie, rozszerzał co raz daléy swą władzę, i zwyczaiem Gotskim zdobyte kraie rozdawał w posiadłość feudalną znakomitszym Waragom. Zostawił małoletniego syna *Igora* któremu naznaczył za opiekuna swego krewnego Olga.

Wielkie Xięstwo Kijowskie.

879. 2.) OLEG, rozszerzył państwo nowémi zdobyciami znakomitszych miast Słowiańskich, iako to: Smoleńska, Lubecza i t. d. Pod nazwiskiem *Gościa*, iakoby od Olga do Konstantynopola wysłanego, zrobił wyprawę Dnieprem do Kijowa. Za zbliżeniem się ku miastu, ukrył na statkach swe woyska i iako Gość zaprosił do siebie panuiących w Kijowie Oskolda i Dyra, których, gdy na statki przybyli, pozabiiać kazał. Taką zdradą opanowawszy miasto Kijów, podbiiał potém, Drewlanów, Siewierzanów i Radimiczów. W roku 912 uczynił pomyślną do Grecyi wyprawę i traktat z Cesarzami Greckiemi zawarł. Panował lat 33 umarł od ukąszenia gadziny.

913. 3.) IGOR I. RURYKOWICZ, prowadził woynę z podbitymi przez Olga Słowianami, którzy pierwszą swą wolność odzyskać usiłowali. W roku 915 Peczenigi, Naród dziki od brzegów Wołgi i Jaika wędrowny, pierwszy raz kraie Ruskie napadli, których Igor w pięć lat późniey pokonawszy, razem się z nimi połączył i Cesarstwo Wschodnie aż po Dunay niszczył. W roku 945 z Cesarzami Greckiemi odnowił traktat Olga. W tymże roku obrócił broń przeciwko Drewlanom, i zniszczywszy ich kraie, odesłał część woyska z zebranemi łupami, powracaiąc zaś z mnieyszą siłą, przez Drewlanów otoczonym i zabitym został.

945. 4.) OLGA żona Igora mszcząc się śmierci swego męża, siłą i zdradą kray Drewlanów zdobyła. Zwiedziła potém Konstantynopol, gdzie wiarę Chrześciańską z celnieyszymi swemi Dworzanami przyięła, syna iednak swego, Swiatosława do tego nakłonić nie mogła.

5.) SWIATOSŁAW I. IGOREWICZ niewiadomo w którym czasie panować zaczął. Po śmierci swey matki zebrał 300,000 woyska, które się składało ze Słowian, Czudów, Peczenigów i Turków, podbił Bułgaryą gdzie osieść zamyślał, spustoszył Tracyą, obległ Adryanopol, nakoniec przez woyska Cesarskie porażony, gdy z małą siłą powracał do Kijowa, od Peczenigów przy progach Dniepru 972 roku zabitym został. Jeszcze za życia rozdzielił kraie Ruskie między swych synów. Jaropełkowi przeznaczył

Xięstwo Kijowskie, Olgowi Drewlańskie, a Włodzimierzowi Nowogrodzkie. Był to pierwszy przykład w Rossyi podziału Państwa między synów, który odtąd wezwyczay wprowadzony, stał się napotém przyczyną wielu klęsk i woien domowych. Od tegoż Swiatosława wszyscy następni panuiący Xiążęta z rodu Waragów, nazwiska Słowiańskie przybierać zaczęli.

Gdy odtąd kraie Ruskie zaczęły bydź pod panowaniem różnych Xiążąt udzielnych W. X. Kijowskiemu, potém Włodzimirskiemu, a nakoniec Moskiewskiemu hołduiących, zatém w dalszym ciągu tego pocztu zachowywać się będzie porządek samego tylko następstwa *Wielkich Xiążąt*.

973. 6.) JAROPEŁK I. SWIATOSŁAWOWICZ, podniósł woynę przeciwko swemu bratu Olgowi Xięciu Drewlańskiemu, który poległ w boiu i Jaropełk Xięstwo iego opanował. Włodzimirz Xiąże Nowogrodzkie dowiedziawszy się o tém, nieufaiąc swym siłom, uszedł za morze do Waragów. Jaropełk zawładnął Nowogrodem. Włodzimirz po otrzymaniu posiłków od Waragów, którzy w ówczas niemal nad całą Europą panowali, powróciwszy do Nowogrodu zdobył Xięstwo Połockie przez Waraga Rogwalda posiadane, którego z żoną i dwóma synami zabił, a córkę imieniem Rogniedę wziął za żonę. Potém zdobył W. Xięstwo Kijowskie i brata swego Jaropełka zabić rozkazał.

980. 7.) WŁODZIMIRZ I. SWIATOSŁAWOWICZ po śmierci swych braci opanowawszy Ruś całą, Galicyę i wiele przyległych zawoiował kraiów. Zrobił wielką wyprawę przeciwko Grecyi. Przyiął wiarę Chrześciańską wedle obrządku Greckiego. Poiął za żonę Annę siostrę Bazylego i Konstantyna Cesarzów Greckich. Wiarę Chrześciańską w swych kraiach rozszerzył. Duchowieństwo znacznie uposażył. Przepisał *Prawo* czyli *Ustawę o Sądach duchownych*. Z żon i wielu nałożnic, zostawił 12 synów i córkę Maryą, na potém żonę Kazimierza I. Króla Polskiego. Przykładem oyca swego Swiatosława, ieszcze za życia Monarchyę między synów podzielił.

1015. 8.) SWIĘTOPEŁK I. WŁADYMIROWICZ, po śmierci oyca Włodzimirza, pozbawiwszy życia trzech swoich braci, Gleba, Borysa, i Swiętosława, zawładnął W. Xięstwem Kijowskim.

1016. 9.) JAROSŁAW I. WŁADYMIROWICZ Xiąże Nowogrodzki brat Swiętopełka, zebrawszy posiłki od Nowogrodzanów i Waragów, Swiętopełka pod Lubeczem poraził i Kijów odebrał.

1017. SWIĘTOPEŁK I. posiłkowany od Bolesława Chrobrego swego Teścia, po odniesioném przez woyska Polskie nad Jarosławem zwycięstwie, razem z Bolesławem Kijów odebrał. Jarosław uszedł do Nowogrodu. Swiętopełk zaś zdradą poraziwszy woyska Polskie na bespiecznych leżach będące, Bolesława do opuszczenia Kijowa przymusił.

1019. JAROSŁAW I. zebrawszy powtórnie posiłki w Nowogrodzie, woyska Swiętopełka poraził, który uchodząc do Czech w rozpaczy i pomieszaniu

zmysłów zginął. Odtąd Jarosław spokoynie panować zaczął. Nowogrodowi potwierdził dawne swobody i Prawa pod nazwiskiem *Prawdy Ruskiéy* lub *Sądu Jarosława* znane. Ustanowił Metropolitę Kijowskiego bez znoszenia się z Patryarchą Konstantynopolitańskim. Wiele innych w kraiu urządzeń poczynił. Umieraiąc rozdzielił swe obszérne państwo między synów, upominaiąc ich, aby miłość i zgodę braterską zachowywali, co iednak nie wzięło żądanego skutku.

1054. 10.) IZJASŁAW I. JAROSŁAWOWICZ iako starszy wziął W. Xięstwo Kijowskie. W początku swego panowania, zgromadził swych braci i pierwszych Bojarów. z któremi zniósł dawne Prawo stanowiące karę śmierci za popełnione zabóystwo poiedynkiem czyli prawem odwetu lub zemsty wykonywane, które to prawo krewnym zabitego służyło, zamiast tego ustanowiona została kara pieniężna. Przywrócił oraz prawo Patryarchom Konstantynopolitańskim stanowienia Metropolitów Kijowskich, które to prawo trwało aż do upadku Cesarstwa wschodniego. Panowała zgoda pomiędzy bracią około lat 10. W roku 1067 Wszesław Xiąże Połockie, roszcząc pretensye do W. X. Kijowskiego z powodu iż Dziad iego był starszym synem Włodzimirza I. zabrał Nowogrod. Izjasław wraz z bracią poraziwszy iego woyska i samego zabrawszy w niewolę, w Kijowie w więzieniu osadzili. W roku 1068 Połowcy mieczem i ogniem spustoszyli kraie Ruskie i woyska Izjasława porazili. Zkąd powstała rokosz w Kijowie, przez którą Wszesław uwolniony otrzymał nad Kijowem panowanie. Izjasław zaś uszedł do Polski i za pomocą Bolesława II. Kijów odebrał.

1073. 11.) SWIATOSŁAW II. JAROSŁAWOWICZ pobudziwszy drugich braci; podniósł broń przeciwko Izjasławowi, który tym sposobem przymuszony został uyść z Kijowa. Na próżno on szukał pomocy u Bolesława II. u Henryka IV. Cesarza Niemieckiego i u Papieża Grzegorza VII. dopiero po śmierci swego przeciwnika, w roku 1078 za pomocą Polaków Xięstwo Kijowskie odzyskał.

1078. IZJASŁAW I. JAROSŁAWOWICZ, objąwszy powtórnie rządy, w domowéy między XX. woynie życia postradał. Wsewołod Xiąże Czerniechowskie wypędzany ze swéy stolicy, szukał pomocy u Izjasława, który pomagaiąc mu do odebrania Czerniechowa poległ w czasie bitwy.

1078. 12.) WSEWOŁOD I. JAROSŁAWOWICZ objął po swym bracie W. X. Kijowskie. Za iego panowania poniosły kraie Ruskie okropne klęski z powodu nieustannych woien domowych, napadu Peczenigów i Bułgarów, niemniéy głodu i morowego powietrza, w czasie których Wsewołod zakończył swe życie. Zostawił następcą syna Władymira Monomacha.

1093. 13.) SWIĘTOPEŁK II. MICHAŁ JAROSŁAWOWICZ na własne żądanie Władymira Monomacha, następcy Wsewołoda, objął rządy W. X. W ciągu iego dwudziestoletniego panowania kraie Ruskie podobnych iak za Wsewołoda klęsk doświadczały.

1114. 14.) WŁADYMIR II. WSEWOŁODOWICZ MONOMACH, po śmierci Swiętopełka przez Kijowianów W. X. obrany, którą to godność niechętnie na usilne przyiął żądanie. Objąwszy rządy wiele użytecznych przedsięwzięć dla kraiu szczęśliwie dokonał, między innémi: za panowania nierządnego i chciwego Swiętopełka, dla powszechnego niedostatku monety kursuiącéy, lichwa do naywyższego wygurowała stopnia, za wspólną więc radą pierwszych Bojarów i Urzędników, ustanowił prawo o procentach, które w *Prawdzie-Ruskiéy* iest umieszczone. Uśmierzył wewnętrzne zamieszania. Połowców i innych kraie Ruskie napadaiących, szczególnym męstwem pokonał. Uczynił szczęśliwą przeciwko Grekom wyprawę. Słowem iedenastoletniego panowania zostawił po sobie sławną w Historyi pamięć.

1125. 15.) MSCISŁAW I. WŁADYMIROWICZ, naśladuiąc Oyca szczęśliwie panował. Uśmierzał wewnętrzne między Xiążętami udzielnémi niezgody. Napadaiących Połowców za Wołgę przepędził. Nad Olgiem Swiatosławowiczem, wszczynaiącym woyny domowe, odniósł zwycięstwo.

1132. 16.) JAROPEŁK II. WŁADYMIROWICZ, niemaiąc przymiotów swego Oyca i Brata, niezdołał tak dzielnie iak tamci utrzymać pokoiu wewnątrz i zewnątrz kraiu. Panowanie iego pamiętnym iest wielu woynami i niespokoynościami domowemi.

1138. 17.) WIACZESŁAW I. WŁADYMIROWICZ, objąwszy W. X. po bracie, panował dni 12.

1138. 18.) WSEWOŁOD II. OLGOWICZ wnuk Swiatosława Jarosławowicza (11), Wiaczesława do ustąpienia z Kijowa przymusił. Objąwszy rządy W. X. starał się wszelkiemi sposobami pozbawić panowania wnuków i dzieci Włodzimirza Monomacha, iako też i innych Xiążąt udzielnych.

1146. 19.) IGOR II. OLGOWICZ panuiąc uciążliwie, zniechęcił przeciwko sobie Kijowianów, zkąd wyniknęło powstanie i podało Izjasławowi Mścisławowiczowi łatwość do wzięcia w niewolę panuiącego przez dwa tygodnie Igora II.

1146. 20.) IZJASŁAW II. MSCISŁAWOWICZ, dla utrzymania się na W. Xięstwie Kijowskim, w ciągu swego dziewięcioletniego panowania prowadził nieustanną z innémi Xiążętami woynę.

1154. 21.) ROSCISŁAW-MICHAŁ MSCISŁAWOWICZ, po objęciu rządu nad W. X. we cztery miesiące, przez X. Jurego wypędzony.

1155. 22.) JURY I. WŁADYMIROWICZ DOŁHORUKI, dla niedotrzymywania wiary w przymierzach, powszechnie był nienawidzonym. W czasie krótkiego iego panowania, kraie Ruskie przez woyny domowe wiele klęsk poniosły.

Wielkie Xięstwo Włodzimierskie.

1157. 23.) ANDRZEY I. JURJEWICZ, Boholubskim zwany, z powodu zamieszań, niespokoyności i niezgód, któremi Rossya południowa była miotana, przeniósł się na mieszkanie do Włodzimierza, gdzie założył stolicę W. X. Włodzimierskiego i Susdalskiego. Odtąd W. X. Kijowskie niezgodami XX. w małą prowincyą zamienione, sam tylko próżny tytuł W. X. bez powagi i znaczenia, nieiaki czas nosiło.

1175. 24.) MICHAŁ I. JURJEWICZ, wolnym głosem na wiecach we Włodzimierzu w rok po śmierci W. Xięcia Andrzeia odbytych, obrany. Wkrótce po objęciu rządów z żalem Włodzimierzanów życia dokończył.

1177. 25.) DYMITRY WSEWOŁOD III. JURJEWICZ, objąwszy rządy, prowadził ciężką woynę z Xięciem Razańskim. Wiele także niezgod pomiędzy innémi Xiążętami panowało. Galicya, po różnych przemianach losu, dostała się pod władzę srogiego i potężnego Xięcia Romana. Inni Xiążęta wydzieraiąc sobie Kijów, użyli do pomocy Połowców, którzy Wziąwszy to miasto wstępnym boiem, okropne morderstwa i nadzwyczayne zniszczenia poczynili. Od tegoż czasu Xiążęta Galicki i Włodzimierski, mianować się zaczęli WW. XX. wszech Rossyi, która zatém rozdzieloną została na Rossyie Północną i Południową.

1212. 26.) JURYI II. WSEWOŁODOWICZ. Po śmierci Wsewołoda pozostali bracia niekontentuiąc się swemi udziałami, krwawą między sobą zaczęli prowadzić woynę, Konstanty połączywszy się z drugiémi, mocą oręża odebrał Juremu W. X. Włodzimierskie.

1216. 27.) KONSTANTY WSEWOŁODOWICZ, po trzechletnim panowaniu, widząc się bydź dla słabego zdrowia bliskim zgonu, przed śmiercią powrócił bratu Juremu W. Xięstwo Włodzimierskie.

1218. JURYI II. WSEWOŁODOWICZ powtórnie objąwszy rządy, nie mógł uspokoić od dawna wznieconych woien domowych. W. X. Galickie, z powodu różnych Xiążąt przywłaszczaiących sobie nad nim panowanie, smutnego doświadczało losu. Nowogród W. przez zamieszania i niezgody wewnętrzne tudzież, przez napady Litwinów i Mieczowych Kawalerów Liwońskich, okropne nieszczęścia i klęski ponosił. W takowym stanie były kraie Ruskie, gdy nierównie ieszcze większe do nich zbliżało się nieszczęście. W roku 1223 Mogoły pierwszy raz w niezmiernéy liczbie spustoszywszy wszystkie kraie Naddnieprskie, nazad się cofnęli. To znamie przyszłego całéy Rossyi ujarzmienia, nie nakłoniło panuiących Xiążąt do zgody i wzaiemnego przeciwko powszechnym nieprzyiaciołom sił połączenia. Nieustawały wewnętrzne niezgody i zamieszania, aż nakoniec w roku 1237 Tatary powtórnie w ogromnéy liczbie pod dowództwem Batego, kraie Ruskie napadli i przechodząc koleią przez różne Xięstwa, bez wzaiemnéy związkowéy między sobą

Napad Tatarów Mogolskich 1223. i 1237 roku.

pomocy, swéy własnéy sile zostawione, okropne mordy i spustoszenia poczynili. Naypierwszą swą srogość wywarli na X. Rezańskim, któremu Juryi II. odmówiwszy pomocy potém sam poległ w boiu. Tatary zniszczywszy całą Rossyą, niedochodząc o sto wierstw do Nowogrodu, powrócili nad brzegi Wołgi do dawnéy Bułgaryi, gdzie stałe dla siebie obrali siedlisko.

1238. 28.) JAROSŁAW II. WSEWOŁODOWICZ brat Jurego II. panuiący w Nowogrodzie, po zniszczeniu XX. udzielnych i W. X. Włodzimierskiego przez Tatarów, skoro ci się cofnęli do Bułgaryi, zostawił syna swego Alexandra w Nowogrodzie, a sam pośpieszył na gruzy Włodzimierza, dla objęcia po swym bracie rządów. W tym czasie sam tylko Nowogród został całym i nienaruszonym tak dla swego położenia, iako też przez męstwo i rozum Alexandra Jarosławowicza, który podołał oprzeć się napadom Litewskim, Szwedzkim i Liwońskim. Wszyskie zaś inne kraie Ruskie, nieustannie przez Tatarów były niszczone: wsie, miasta i kościoły w perzynę przez nich były obracane i ludność do szczętu wytępiana; iednych okrutnie zabijano, drugich brano w niewolę. Pospólswo, iako nienależące do stanu Rycerskiego, a zatém nie maiące prawa bronienia oyczyzny, padało tylko smutną ofiarą wściekłości Tatarskiéy (*). Tatary złupiwszy od strony południowéy i zachodniéy całą Rossyą, Polskę, Węgry i kraie Naddnieprskie i osiadłszy w dawnéy Bułgaryi, utwierdzili swe srogę nad Rossyą panowanie. Jarosław II. dla utrzymania się na W. Xięstwie Włodzimierskim po dwakroć przymuszony był ieździć do Ordy. Ostatnią razą powracaiąc, w drodze życia dokonał.

1247. 29.) SWIATOSŁAW III. WSEWOŁODOWICZ, po śmierci brata swego objął W. Xięstwo Włodzimierskie, którego w rok przez Michała Jarosławowicza pozbawionym został.

1248. 30.) MICHAŁ JAROSŁAWOWICZ, w kilka miesięcy swego panowania, utracił życie na woynie z Litwinami i Swiatosław III. powtórnie objął rządy.

1249. 31.) ANDRZEY II. JAROSŁAWOWICZ za pomocą Tatarów odebrawszy Swiatosławowi III. W. Xięstwo Włodzimierskie, przestał Tatarom płącić daninę i orężem opieraiąc się ich przemocy, po przegranéy z niemi bitwie, uszedł do Liwonii.

1252. 32.) ALEXANDER I. JAROSŁAWOWICZ Newskim zwany, otrzymał przez Tatarów W. X. Włodzimirskie. Starał się okazywaniem im ule-

(*) *Tak niezgoda panuiących Xiążąt iako też szkodliwy system feudalny, były szczególnieyszą przyczyną wzmagania się potęgi Tatarskiéy i sprowadziły okropne na Rossyią nieszczęścia, które długi czas ponosić musiała. Patrz Hist: Państwa Rossyiskiego przez P. Karamzyna Tom III, strona* 199 *i Tom IV strona* 16-17.

głości uchronić Rossyą od ich zemsty spustoszenia i zniszczenie przynoszącey. Prowadził woynę z Nowogrodem sprzeciwiaiącym się iego zamiarom i chęci. Xiąże ten sławny rozumem i męstwem, dla odniesionego nad Szwedami zwycięstwa nad Newą, *Newskim* zwany. Umieiętnością zrobienia sobie powagi i znaczenia u Tatarów, wiele nieszczęść od kraiów Ruskich odwrócić podołał. Czuiąc się bliskim zgonu, powracaiąc w roku 1263 z Ordy, gdzie był wezwany, w klasztorze zostawszy Mnichem, życia dokonał. Powszechnie żałowany i między Swiętych policzony. Piotr Wielki ku czci iego, zbudował Cerkiew nad Newą, w mieyscu gdzie Alexander odniósł nad Szwedami zwycięstwo.

1264. 33.) JAROSŁAW III. JAROSŁAWOWICZ, brat Alexandra Newskiego Xiąże Twerski, objął rządy W. Xięstwa Włodzimierskiego i Nowogrodu, któremu uroczyście dawne swobody i przywileie potwierdził. Prowadził woynę z Liwończykami od strony północnéy kraie Ruskie napadaiącymi. Starał się okazywać uległość Hanowi Tatarskiemu i podobnie iak brat iego, będąc w Ordzie, gdy powracał do kraiu, w drodze życia dokonał.

1272. 34.) WASILI czyli BAZYLI I. JAROSŁAWOWICZ objąwszy po swym bracie rządy, Nowogrodzanów, którzy władzy iego nad sobą uznawać niechcieli, zapomocą posiłków od Tatarów uzyskanych do posłuszeństwa krwawą woyną przymusił.

1276. 35.) DYMITRY I. ALEXANDROWICZ, naystarszy syn Alexandra Newskiego, po śmierci Wasila, zawładnął W. Xięstwem Włodzimierskim i Nowogrodem. Niechętni temu inni Xiążęta, starali się za pomocą Hana Tatarskiego odebrać Dymitremu panowanie, co okropne woyny domowe i spustoszenie kraiu sprawiło.

1281. 36.) ANDRZEY III. ALEXANDROWICZ otrzymawszy od Hana Tatarskiego tytuł W. X. Włodzimierskiego, razem z Tatarami przeciwko swemu bratu Dymitremu podniósł woynę zrządzaiącą niezliczone dla Rossyi nieszczęścia. Od roku 1294, po przebyciu wszelkich zawad, spokoyniey niec panował. Czuiąc się bydź bliskim zgonu Mnichem został.

1304. 37.) MICHAŁ II. JAROSŁAWOWICZ syn Jarosława III. po śmierci Andrzeia, iako naywięcey maiący prawa, objął W. X. Włodzimierskie do którego Juryi Daniłowicz Xiąże Moskiewskie rościł pretensyą, zkąd wyniknęły ciężkie woyny. Spór o pierwszeństwo rozstrygany był przez Tatarów, nakoniec Michał niewinnie będąc oskarżony przez urzędników Tatarskich, iakoby chciał się wyłamać z pod władzy Tatarów i iakoby ze zbieranéy dla nich daniny, część u siebie zatrzymywał, wezwany do Ordy dla tłumaczenia się, tam za wpływem Jurego na śmierć skazany.

1317. 38.) JURY III. DANIŁOWICZ pozbawiwszy życia Michała II. i otrzymawszy od Tatarów tytuł W. X. Włodzimierskiego powrócił do Moskwy, rozpoczął pomyślną przeciwko Szwedom i Liwończykom woynę. Dymitre-

mu

mu, synowi Michała II, dozwolił panować we Włodzimierzu z warunkiem, ażeby oddawał mu daninę dla Tatarów z W. X. zbieraną, którą sam miał onym wypłacać a którą dla siebie zatrzymywał.

1323. 39. DYMITRY II. MICHAYŁOWICZ, udawszy się do Ordy, przedstawił nadużycie Jurego względem Tatarów, za co w nadgrodę otrzymał od nich posiłki do utwierdzenia siebie na Wielkiém Xięstwie Włodzimirskiém. Zaledwo powrócił do kraiu, Jury dla uniewinnienia siebie, udał się do Ordy, gdzie i Dymitr dla utrzymania swéy sprawy, udać się był przymuszonym. Tam ufaiąc swéy sprawie, w uniesieniu zabił Jurego, za takowy postępek przytrzymanym, sądzonym i na śmierć skazanym został.

1326. 40. ALEXANDER II. MICHAŁOWICZ otrzymawszy W. X. od Tatarów, mieszkał w Twerze. W tym czasie Tatary, przyięli wiarę Machometańską. Szelkan, krewny Hana, nie wiadomo w iakim zamiarze przysłanym był ze znacznym pocztem z Ordy w poselswie do Tweru; rozniosła się wieść iż Tatary chcą wprowadzić wiarę Machometańską, co dało powód do zabicia Szelkana z całym iego pocztem. Po tym wypadku Alexander unikaiąc zemsty Hana, schronił się do Pskowa, nakoniec w nadziei przebłagania go udał się do Ordy, gdzie przez wpływy i staranność *Joana Daniłowicza* X. Moskiewskiego maiącego u Hana zaufanie, na śmierć skazanym został.

Wielkie Xięstwo Moskiewskie.

1328. 41.) JOAN I. DANIŁOWICZ Xiąże Moskiewski *Kalita* zwany, w czasie zaszłych wypadków w Twerze udał się do Ordy, dla uzyskania tytułu W. X. Włodzimirskiego i Moskiewskiego. Bawiąc on dawniéy często w Ordzie potrafił zjednać sobie u Hana wszelkie zaufanie i tym sposobem zawładnął innemi XX. i wskazał następcom swoim drogę do iedynowładztwa. W tymże czasie Galicya, niegdyś przez Włodzimierza I. zdobyta i w udziale Xiążąt Ruskich zostaiąca, przez Kazimierza W. do Polski dołączoną została.

1340. 42.) SYMEON JOANOWICZ Hardym zwany, po śmierci Oyca wraz z innemi Xiążętami udał się do Ordy, gdzie iako Starszy W. Xięciem został mianowany. Obeymuiąc rządy, ułożył się z innemi Xiążętami, aby mu połowę daniny ze swoich dochodów płacili. Odtąd nieznacznie zaczęło się utwierdzać prawo następstwa w prostéy linii. Xiąże ten dla otrzymaney nad innemi Xiążętami przewagi *Hardym* nazwany, on pierwszy mianować się zaczął *W. X. całey Rusi.* Za iego panowania mniéy doświadczyła Rossya klęsk i nieszczęść przez niezgody i woyny domowe zrządzanych, lecz nadzwyczaynie ucierpiała przez powszechne powietrze, które w tym czasie całą Europę dotknęło i w czasie którego sam W. Xiąże ze swoią familiią życia postradał.

1353. 43.) JOAN II. JOANOWICZ po śmierci brata swego na W. X. przez Tatarów został utwierdzonym. Posyłał S. Alexieia Metropolitę do Ordy, który potrafił pozyskać łaskę u Hana, zamyślaiącego opustoszyć całą Rossyę. Inni Xiążęta udzielni osłabiaiąc się przez wzaiemne niezgody, powiększali możność W. X. i przybliżali czas iedynowładztwa.

1360. 54.) DYMITRY III. KONSTANTYNOWICZ Xiąże Suzdalski, korzystaiąc z małoletności następcy Dymitrego Joanowicza Xiążęcia Moskiewskiego, pozyskał od Tatarów W. X. Włodzimirskie, którego późniey we dwa lata pozbawionym został. W tym czasie Tatary wewnętrzną niezgodą osłabiać się zaczęli.

1362. 45.) DYMITRY IV. JOANOWICZ Dońskim zwany, przez Hana na W. X. osadzony z przyznaniem mu władzy nad innemi Xiążętami Ruskiemi, ażeby sam Han przy iego pomocy, łatwiey swą powagę w niezgodnéy w ówczas Ordzie mógł utrzymać. Dymitry po otrzymaniu rządu, więcey od poprzedników swoich ścisnął władzę innych Xiążąt udzielnych i niektóre ich udziały do W. X. mocą oręża dołączył. Za iego panowania, pomiędzy innemi nieszczęściami, Moskwa spłonęła ogniem i Kremel, sławna w Rossyiskiéy historyi twierdza, na nowo wystawioną została. Późniéy Moskwa przez Tatarów wzięta i do szczętu była zniszczoną. Wewnętrzne między Xiążętami panowały niezgody. Litwini i Liwończycy nieustannie od swoiéy strony kraie Ruskie napadaiący, dzielnie byli odpiérani. Nad Tatarami wysilaiącemi się na zupełne Rossyi spustoszenie, zawsze odnoszono zwycięstwo. Wszystko to kosztowało nadzwyczaynego krwi rozlewu, i ńaysmutnieyszych ofiar. Dymitry rozumem i odwagą wszystko pokonać zdołał. Przez zrobioną z innemi Xiążętami ugodę, pierwszy zrobił nowy porządek następstwa, który na przyszłość wiele między Xiążętami sporów ukrócił. Umarł z powszechnym żalem, maiąc lat 40. Zostawił następcą Wasilego Dymitrowicza.

1389. 46. WASYLI II. DYMITROWICZ, wedle prawa następstwa, nie maiąc przeciwników o tron ubiegaiących się, objął rządy bez poprzedniego udawania się do Ordy; zawczesną iednak byłoby rzeczą nieuważać iéy władzy nad sobą, zatém przyiął chętnie Posła Tatarskiego, który go na tronie osadził. W 36letniém iego panowaniu Rossya doświadczała różnych okropnych woien, a mianowiciéy z Witoldem Xiążęciem Litewskim i z Tatarami. Wznowiło się także powietrze, o którym wyżéy wspomniano, które na potém przez ośm lat wznawiaiąc się, okropne klęski zrządzało. W pośród tych nieszczęść i woien, zdołano ieszcze niektóre udziały do W. X. przyłączyć.

1425. 47.) WASILI III. WASILEWICZ Ciemny będąc małoletnim, odziedziczywszy tron po Oycu, zależał od rady Bojarów, i razem bez względu, że wedle nowego prawa następstwa, przez Hana Tatarskiego W. X. uznanym został, po dwakroć zpychany był z tronu przez Stryia swego Xięcia Jurego Dymitrowicza. Po śmierci tego Xięcia, syn iego Wasili Jurjewicz Kosyi ogłosił się W. Xięciem i wdzieraiąc się na tron wstępnym boiem, dostał się w niewolę, któremu W. X. oczy wyłupić kazał. Drugi brat Jego, Dymitry Jurjewicz Szemiaka, wetuiąc krzywdy Oyca i brata, w dogodnéy dla siebie okoliczności, zdradą Moskwę zdobył i zabrawszy w niewolę W. X. również oczy mu wyłupić kazał, osadził go w więzieniu i po wymuszonym zrzeczeniu się prawa do tronu, na wolność wypuścił. Uwolniony Wasili III. za pomocą innych Xiążąt, Duchowieństwa i Bojarów sobie przychylnych, po trzeci raz tron odzyskał. Pomimo nieszczęść tą domową woyną zrządzonych, poniosła Rossya okropne klęski przez po-

wietrze i głód nadzwyczayny, przez napady Litwinów i Tatarów okrutne spustoszenia czyniących. W tymże czasie okazała się nayw iększa srogość zepsutych obyczaiów z powszechnéy od kilku wieków trwaiącéy niezgody i wpływu Tatarów wynikaiąca, która na długi czas wkorzenioną została (*).

Carstwo wszech Rossyy.

1462. 48.) JOAN III. WASILEWICZ odziedziczywszy po Oycu obszernieysze niżeli poprzednicy Państwo, oraz więcéy ugruntowane prawo następstwa i iedynowładności, widząc osłabionych wewnętrznemi niezgodami Tatarów, zaprzestał im płacić daninę; owszem podniósł broń przeciwko Hanowi Kazańskiemu, którego do płacenia sobie daniny i do poddaństwa przymusił. Nakoniec w roku 1480, jarzmo Tatarskie, przeszło od 200 lat Rossyę ciążące, na zawsze zrzucił. Prowadził pomyślnie woynę z Polską i z Liwończykami. Przyłączył do swego państwa wiele Xięstw udzielnych. Rzeczpospolita Nowogrodzka, lubo od naydawnieyszych czasów podlegała WW. XX. i do daniny orężem zawsze była zmuszaną, zachowywała iednak w większéy części swoią niepodległość i swemi się rządziła prawami. Rzeczpospolita ta całkiem przez Joana III. zniszczoną i do W. Xięstwa wcieloną została. Pomyślność iego oręża nadała Rossyi zupełną postać samowładnéy i niepodległéy Monarchii, przyimuiącéy dotąd poselstwa od różnych mocarstw Europeyskich i nawzaiem do nich swoie poselstwa czyniącéy. Papieże, naprzód Paweł II. a potem Sixt IV, w nadziei wprowadzenia do Rossyi Religii Rzymsko-Katolickiéy, oraz znalezienia nowego związku przeciwko Machometowi II, który zawładnąwszy w ówczas Konstantynopolem, stawał się grozą dla Rzymu i całéy Europy, skoiarzyli związek małżeński między Joanem III. a Zofią Cesarzowną Grecką, po upadku Konstantynopola w Rzymie schronienie maiącą. Związek ten nadał Rossyi nową znakomitość i przyniosł nader wielkie korzyści. Do herbu Państwa dołączono Orła Greckiego, którym się dotąd Cesarstwo Rossyiskie szczyci. Przybyli z Cesarzowną do Rossyi Grecy, przywieźli z sobą wiele *Ksiąg Duchownych w języku Słowiańskim pisanych*, które w Rossyi napadami Tatarów były wyniszczone. Przybywaiący z różnych strón Uczeni cudzoziemcy i Artyści, swemi talentami znaczne dla kraiu usługi czynili. Przy ich pomocy, zaczęły się wznosić pyszne w Moskwie budowle, zaprowadzono Mennice, Ludwisarnie i t. p. słowem Joan III. stał się Twórcą Monarchii Rossyiskiéy, utwierdził Tron, przybrał tytuł *Cara*, urządził władze duchowne, cywilne i woyskowe, ustanowił porządek w pobieraniu dochodów kraiowych; stósownie do ówczesnego wyobrażenia i stanu rzeczy, przepisał nowe prawa. — Na nieszczęście w wykonywaniu tych tak wielkich i wiekopomnych przedsięwzięć, w ciągu 28letniego panowania, nie miał względu na ludzkość, téy nieczuło iego serce i przy tylu pięknych zaletach, zostawił w historyi pamięć swoiéy srogości i okrucieństwa, które nim do końca życia miotały.

Zrzucenie Jarzma Tatarskiego.

2 *

(*) *Patrz Hist: Państwa Ros: przez P. Karamzyna T. V. str:* 345.

1505. 49.) WASILI IV. JOANOWICZ, we wszystkim naśladował swego Oyca. Wzrastała za iego panowania Rossya w znakomitość i potęgę.— Istniały ieszcze ślady starodawnéy wolności Rzeczypospolitéy Pskowskiéy, niegdyś przez Krywiczów utworzonéy, która przez panuiących Xiążąt coraz bardziéy ścieśnianą była, nakoniec przez Wasilego IV. całkowicie do W. Xięstwa wcieloną została. Wcielił on także do swego państwa Xięstwo Rezańskie, prowadził z różną przemianą losu woynę z Polską, oraz z Tatarami Krymskimi, których w końcu swego panowania do hołdu przymusił i Hanów wedle swéy woli mianował. Pierwszy zaczął się pisać *Carem* i *Samodzierżcą Rossyi.* Przy takowém wzrastaniu kosztem cierpiącéy ludzkości, potęgi Państwa, oprócz nieszczęść woynami zrządzanych, doświadczały kraio Ruskie strasznego głodu nieurodzaiu i powietrza, mianowiciéy od roku 1507 do 1509, i od roku 1512 do 1533.

1533. 50.) JOAN IV. WASILEWICZ, po śmierci Oyca, maiąc lat 13, odziedziczył Tron Rossyiski. Niezdolny w tym wieku do prowadzenia rządu, w początkach swego panowania zależał od Rady *Dumą Bojarską* zwanéy, z Xiążąt i pierwszych Bojarów własnemi widokami powodowanych, złożonéy. Z pomiędzy innych, XX. Szuyscy maiąc naywiększy wpływ i przewagę, prowadzili w dziecinnym ieszcze wieku będącego Monarchę wedle swych własnych widoków i iego dziecinnych skłonności: wszystko mu było wolno, wszystko ulegało iego skinieniu i wyuzdanym namiętnościom. Obdarzony wielkiemi od natury zdolnościami, miałby był wszystkie przymioty Wielkiego Monarchi, ieśliby był stosowne odebrał wychowanie; lecz na nieszczęście iego i narodu którym władał, przeciwnie był prowadzonym. Wzrastały i umacniały się z wiekiem iego dobre i złe skłonności, pierwsze i drugie doszły do naywyższego stopnia. W doyrzalszym wieku gdy sam rządzić zaczął, zostawił w historyi pamięć okropnéy srogości, którą współcześni znosić musieli, i razem dopełnił obowiązków Wielkiego Monarchy, które dla przyszłéy pomyślności kraiu, dopełnić podołał. Zdobył na Tatarach i wcielił do swego Państwa Królestwo Kazańskie i Astrachańskie. Prowadził pomyślne woyny ze Szwecyą, Liwonią i Polską. Urządził w nowy i lepszy sposób siłę zbroyną, tak iż w każdym czasie do boiu była gotową. Dla woyska które się dotąd z Drużyny Xiążęcéy i Bojarskiéy składało, przepisał nowe ustawy. Urządził milicyę *Strzelcami* zwaną, która na potém znacznie się zmocniwszy, wiele niespokoyności popełnieiąc przez Piotra I. zniesioną została. Za wspólném zniesieniem się z Duchowieństwem, nowe przepisał dla niego prawidła, zawieraiące sto Rozdziałów, od czego *Stogławem* nazwane. Urządził Sądownictwo i powiększył Artykuły ułożonego prawa przez Dziada swoiego Joana III. który to Kodex pod nazwiskiem *Sudebnika* iest znany.

1584. 51.) FIEDOR I. JOANOWICZ, dla słabego zdrowia i umysłu, niezdolny do rządu, miał sobie przez umiereiącego Oyca wyznaczonych pod przewodnictwem XX. Szuyskich doradców, których Borys Godunów brat Ireny żony panuiącego Cara, od rządu usunął i sam tak Carem iako też Państwem wedle swéy woli władał. Potrafił on przez wszelkie sposoby utorować sobie do tronu drogę, między innemi małoletniego Dymitrego Iwanowicza brata Carskiego, zabić rozkazał. W ciągu tego panowania, pro-

wadzono woynę z Liwończykami i Norwegczykami, również ponoszono napady i okropne spustoszenia przez Tatarów Krymskich zrządzane.

1598. 52.) BORYS FIEDOROWICZ GODUNÓW. Car Fiedor I. Joanowicz był ostatnim z rodu Ruryka. Znaydowali się wprawdzie inni Xiążęta udzielni z tego rodu pochodzący, lecz Borys panuiąc nad Fiedorem, nabywszy przewagi i zaufania u wielu Bojarów i u narodu, Carem obrany został. Objąwszy rządy uśmierzył Tatarów Krymskich i Nogayskich kraie Ruskie napadaiących. Pozawierał nowe z różnemi Mocarstwami Traktaty. W roku 1602 straszny głód uciskał mieszkańców, Borys wszelkiemi sposobami starał się dopomódz cierpiącey ludzkości, a obok tego dopuszczał się łupiestwa i ciężko prześladował możnieyszych, których sądził bydź sobie przeciwnymi, co podało go w powszechną nienawiść u narodu; nakoniec, nieiaki Gryszka Otrepiew wywłoka, mieniący się bydź Dymitrym bratem Cara Fiedora, za pomocą Polaków, Kozaków i niechętnych Borysowi Bojarów, poraziwszy woyska Carskie, zbliżył się wstępnym boiem ku Moskwie, przestraszony tym wypadkiem Borys sam się otruł.

1605. 53.) FIEDOR II. BORYSOWICZ GODUNÓW, po śmierci Oyca przez władze kraiowe Carem uznany, iednakże większa część woyska przeszła na stronę fałszywego Dymitra, za zbliżeniem się którego do Moskwy, zbuntowane pospólstwo zabrało w niewolę nowo obranego Cara razem z iego familiią, o czem uwiadomiony Dymitry samozwaniec, przed weyściem do miasta, panuiącego przez sześć tygodni Cara Fiedora, wraz z Matką zabić rozkazał, a siostrę odesłał do klasztoru.

1605. 54.) DYMITRY V. JOANOWICZ Samozwaniec, usiadłszy na przywłaszczonym tronie, kazał się koronować i rozpoczął rządy. Nie umieiąc utrzymać wedle dawnych zwyczaiów swéy władzy i powagi, i przy tém okazuiąc wiele przychylności do Polaków i wiary Rzymsko-Katolickiéy, stał się wkrótce niemiłym i podeyrzanym u Narodu, co ułatwiło Xięciu Wasilemu Joanowiczowi Szuyskiemu zrobienie powstania, w którym Samozwaniec haniebną śmiercią swe panowanie zakończył.

1606. 55.) WASILI JOANOWICZ Szuyski, po zgubieniu Samozwańca, iak nayśpieszniéy, bez względu na innych Xiążąt maiących bliższe do tronu prawo, Carem się ogłosił, zaś dla większego siebie ubespieczenia i zjednania wszystkich na swą stronę, zaprzysiągł uroczyście powszechne przebaczenie dla tych, którzy za czasów Borysa byli mu przeciwnymi, oraz zaprzysiągł iż nikogo bez zdania starszych Bojarów nie będzie karać; niedotrzymuiąc atoli téy przysięgi, wkrótce dla całego Narodu stał się niemiłym; rozchodziła się przy tém wiadomość iż Dymitry nie był zabitym i że się ratował ucieczką, co dało powód wielu oszustom do mienienia się bydź prawemi następcami tronu, którzy zbierali kupy powtańców i woynę domową wzniecali. Między innymi, ieden z nich szczęśliwiéy umieiąc grać swą rolę, pozyskał pomoc od Polaków. Car Szuyski od Króla Szwedzkiego oraz od Tatarów Krymskich przeciwko powstańcom otrzymał posiłki. Dowódzca woysk Szwedzkich po odniesioném w części nad niemi zwycięzstwie, widząc powszechną niezgodę i anarchię, poprzestał wspierać interes Cara Szuyskiego, i zaiąwszy Nowogród, Polakom wraz

z powstańcami swóy zamiar do skutku doprowadzać dozwolił. Tatary także zamiast pomocy, pustoszyli tylko i rabowali wsie i miasta. W takowym stanie rzeczy, za zbliżeniem się woysk nieprzyiacielskich do Moskwy, mieszkańcy miasta detronizowali Szuyskiego i do postrzyżenia się na mnicha przymusili.

1610. BEZKRÓLEWIE. Po detronizacyi Cara i oddaniu go do Monasteru, Polacy zaięli Moskwę, gdzie znaleźli część przychylnych sobie Bojarów Michała Sołtykowa na czele maiących, którzy przyięli od Żółkiewskiego, dowódzcy woysk Polskich, uczynioną sobie propozycye wezwania na tron Rossyiski Władysława Syna Zygmunta III. z warunkiem, aby przyiął religię Grecką; na mocy czego poprzysiągłszy mu wierność, wydali Żółkiewskiemu w niewolę Cara wraz z bracią, Dymitrem i Joanem. Uwiadomiony o tém Zygmunt III. źle przyiął umowę Żółkiewskiego, mniemaiąc iż orężem więcéy zyskać potrafi. Tém czasem pozostali w Moskwie Polacy dopuszczaiąc się wielkich nadużyciów i zdróżności, do nienawiści cały Naród Rossyiski przymusili, który za pobudką i staraniem Kuźmy Minina Kupca Niżenowogrodzkiego, i pod przewodnictwem X. Dymitrego, Pożarskiego, i X. Dymitrego Trubeckiego orężem od obcéy przemocy uwolnionym został.

1613. 56.) MICHAŁ FIEDOROWICZ ROMANOW Syn Bojara Fiedora Nikitycza Romanowa, krewny Cara Fiedora Joanowicza (51), za powszechną zgodą starszych Bojarów i całego Narodu, Carem obrany. Objąwszy rządy Państwa anarchyą, tudzież wewnętrznemi i zewnętrznemi nieprzyiaciółmi znękanego, nad to wiele miał do pokonania trudności. Nieustawała woyna ze Szwecyą i Polską, po długiém któréy prowadzeniu odzyskano przez Szwedów zdobyty Nowogród, a z Polską mniéy korzystny traktat zawarto. Kozacy Dońscy połączeni z rozhukaną w czasie anarchii Drużyną *Dziećmi Bojarskiemi* zwaną, niesłychane zniszczenia, łupiestwa i morderstwa w różnych prowincyach czyniący, uśmierzeni i pokonani zostali. Po ustaleniu drogo kosztuiącego pokoiu, bez rozszerzenia granic, powiększoną została potęga i możność Państwa, przez wystawienie obronnych twierdz od strony napadaiących Tatarów Krymskich, przez wezwanie z cudzych kraiów officerów i uformowanie regularnego woyska kawaleryi i infanteryi na wzór innych kraiów Europeyskich. Odtąd niesworne Xiążęce i Bojarskie Drużyny niknąć a woyska regularne iéy mieysce zastępywać zaczęły.

1645. 57.) ALEXIEY MICHAYŁOWICZ po śmierci Oyca wstąpiwszy na tron, prowadził pomyślną przeciwko Szwecyi woynę. Opanował część Liwonii. Mocą Traktatu z Polską w 1667 roku zawartego, odzyskał Smoleńsk, Siewierz i całą część Ukrainy od strony Wschodniéy Dniepru. Uśmierzył wewnętrzne niespokoyności, z powodu nadużycia urzędników i złéy monety wynikłe. Zgromił Turków i Tatarów Ukrainę napadaiących. Kozaka Dońskiego Steńkę Razynę, czyniącego nadzwyczayne spustoszenia i łupiestwa nad Wołgą i morzem Kaspiiskiém, zabrał w niewolę i śmiercią ukarał. Wiele wewnętrznych urządzeń poczynił. Do większéy liczby i lepszego porządku woyska regularne doprowadził. Ustanowił Kodex nowego Prawa pod nazwiskiem *Ułożenije*. Przykładał starania do rozszerzenia kunsztów i nauk, i kazał dla siebie tłumaczyć niektóre w tym przedmio-

cie dzieła. Zaprowadził rękodzielnie płócien, materyi iedwabnych, fabryki żelaza i t. p. Chciał także urządzić flotę na morzu Kaspiyskiém, dla czego sprowadził biegłych z Holandyi i Anglii rzemieślników, którzy iuż byli zbudowali okręt pod nazwiskiem *Orła*, a który spalonym został przez wspomnionego Kozaka Stenkę Razyna.

1676. 58.) FIEDOR III. ALEXIEJEWICZ po śmierci Oyca objąwszy rządy Państwa, utrzymywał pokóy z Polską i prowadził szczęśliwą woynę z Turkami przywłaszczaiącymi sobie za poduszczeniem Kozaków prawo do Ukrainy. Monarcha ten, starał się we wszystkim naśladować swego Oyca. Miał wielkie przymioty Duszy, był pełen dobroci ludzkości i kochał nauki, lecz będąc słabego zdrowia mało mógł użyć z korzyścią dla swego Państwa tych przymiotów. Panował lat pięć i kilka miesięcy, miał tylko iednego syna, który umarł w dziecinnym wieku. Z pomiędzy innych czynów iego, pamiętnym iest w Historyi następuiący: Szlachta od dawnych czasów, oprócz innych prerogatyw, dystyngwowała się między sobą dziedzicznem względem siebie pierwszeństwem, z powodu czego w służbie woyskowéy, iuż na wzór innych mocarstw Europeyskich urządzonéy (56), wynikały kłótnie i zamieszania. Fiedor III. ustanowił Kommissyą do rozpoznania Dyplomatów dowodzących Prawa pierwszeństwa, które gdy złożone zostały, wszystkie spalić rozkazał, i tém sposobem stany Szlacheckie porównał.

1682. 60.) JOAN V. ALEXIEJOWICZ brat Fiedora III. maiący lat 16 lubo był prawym następcą, dla małoletności iednak a bardziéy dla nadto słabego zdrowia nie mógł objąć rządów. Brat iego, Piotr Alexiejowicz, również w dziecinnym ieszcze zostawał wieku, w imieniu zatém obudwóch, a bardziéy pierwszego, utrzymywała rządy Państwa ich Siostra Zofia Alexiejowna, a gdy Piotr przyszedł do lat zupełnych, Joan dobrowolnie ustąpił mu tronu.

CESARSTWO WSZECH ROSSYI.

1689. PIOTR I. ALEXIEJOWICZ CESARZ WSZECH ROSSYI. Znana iest powszechnie każdemu historya tego W. Monarchy. Nayznakomitszych iego czynów wyliczyć tu niepodobna, nadmienić tylko wypada, iż Joan III. był Twórcą Monarchyi niepodległéy i własném swém siłom od oddanéy; zaś Piotr I. założył węgielny kamień iéy potęgi i znakomitości, nadał iéy tytuł Cesarstwa wszech Rossyi i postawił ią w rzędzie naypierwszych Mocarstw Europeyskich.

Nadmieniło się przy wstępie tego pocztu panuiących w Rossyi, iż oni pierwszą swą władzę ugruntowali nad niektóremi Rzeczpospolitemi Słowian północnych, które tym sposobem naprzód w udzielne Xięstwa wedle zasad feudalnych a potém w iedynowładną Monarchyą zamienione zostały; co iakim postępowało krokiem, wkrótkości okazano. Pozostaie zastanowić się ieszcze nieco nad historyą cywilizacyi Narodu Słowian też Monarchyą składaiących.

Niewchodząc iaki był początek Rzeczypospolitéy Nowogrodzkiéy, Pskowskiéy i innych okolicznych, ich stan cywilizacyi musiał bydź koniecznie w wyższym

stopniu, niżeli Narodów ze zdobyczy żyiących, inaczéy bowiem istnieć i wewnętrznego nie mogłyby zachować porządku, który iest dziełem wyższych wyobrażeń, ułagodzonych obyczaiów, i potrzebnych do utrzymywania się wiadomości, kunsztów i przemysłu; co wszystko po przeyściu pod rząd feudalny tak prędko i łatwo zmienionem bydź niesmogło, iakoż z wielu względów przekonać się o tem można.

Szczątki starożytnych Praw Słowiańskich, dla Nowogrodu przez Jarosława I. potwierdzonych, dowodzą początkowego stopnia cywilizacyi. Daie się w nich widzieć iak daleko posuniętem było czucie punktu honoru, szanowanie cudzéy własności, wzgląd na ludzkość i na to wszystko co związek Towarzystwa utwierdza.

Prawa, są tarczą przemysłu, handlu i kunsztów. Obszerne w Historyi Rossyiskiéy znayduiemy wiadomości, o nadzwyczaynych bogactwach handlem nabywanych, o nader wspaniałych ozdobnych rzeźbą i malowaniami Cerkwiach, które przez Tatarów poniszczone zostały. Hanowie Tatarscy zakładaiąc w Ordzie miasta i pałace, używali Artystów i Rzemieślników Rossyiskich. Sławny *Kuźma* Rossyiczyk, wielce był poważany od Hana *Kiuma*, któremu wystawił Tron z kości słoniowéy, ozdobiony różnemi figurami, złotem i drogiemi kamieniami (*).

Gdzie przemysł i kunszta oddawna miały siedlisko, tam razem musiały bydź w Narodzie ułagodzone obyczaie, których stopniowa zmiana z politycznych następuie okoliczności. Wprowadzony przez Xiążąt Waragskich Rząd feudalny: nad to przeciwne pomyślności narodowey udzielne władze Xiążęce na prawie następstwa brata po bracie i rozdziale pomiędzy synów ugruntowane: niesworność i przewaga Drużyny Xiążęcéy i Bojarskiéy nad inną klassą ludu: nie mogły posuwać do wyższego stopnia prawodawstwa, przemysłu, kunsztów i obyczaiów, owszem wstecz one cofały i sprowadzały na Rossyą te nieszczęścia, które od Ruryka do Piotra I. Kosztem cierpiącéy ludzkości przenieść musiała. Niestety! taki był los i wszystkich innych Narodów Europeyskich!!.. Ważną i użyteczną iest rzeczą rozpoznawać przyczynę tych nieszczęść, znaydować ich pierwszy początek, porównywać dawny stan z teraźnieyszym, i przewidywać następuiące skutki.

Wiadoma iest przyczyna, dla którey Rzeczpospolite Słowian północnych dostały się pod rząd feudalny, wiadome są wszystkie następuiące ztąd wypadki, pozostaie zatem rozważyć tylko: — Stosunki czasu, w którym dla niedostatecznych początkowego rządu zasad, musiały bydź gwałcone prawa ludzkości. — Rozważyć w iakim stosunku czasu przez dążność natury rzeczy, też zasady same przez się poprawiać się, stopniami prawa ludzkości przywracać, i przyszłą pomyślność ustalać zaczęły. Stosunki te wyraźnie daią się widzieć w Epokach: — od Ruryka I. do Joana III. — Od Joana III. do Piotra I.— Od Piotra I. do teraźnieyszych czasów.— W Epokach tych widziemy stopnie wewnętrznéy siły Państwa, oraz stopnie wzmagaiącego się powszechnego dobra, którego ostateczny punkt już zaczynaią kończyć same tylko całey massy Narodu prace, naypierwszą władzą do tego zbawiennego celu kierowane.

(*) *Patrz Levesque Hist: de la Russie T. II*, 119. *T. III*, 208. *Patrz także Anyeń przez Pana Martynowa. C. II. Ks: II. str: 27-31.*